

Dos plecs poètics amb obres de Joan Timoneda i Andreu Martí Pineda

JOAN MAHIQUES CLIMENT *Universitat de Reims*

HELENA ROVIRA I CERDÀ

A la Biblioteca Comunale Augusta de Perugia, sota la signatura [I L 1402], es conserva un volum factici de plecs solts en castellà i en català. En total, hem consignat trenta-quatre edicions transmeses en quaranta-quatre exemplars, perquè algunes d'aquelles ens han arribat a través de dos o tres originals (íntegres o mutilats) relligats a la mateixa encuadernació. De les trenta-quatre edicions, només n'hem trobat una en un exemplar que no forma part de la miscel·lània de Perugia. La importància d'aquesta col·lecció s'acreaix encara més si considerem que ha passat desapercebuda als estudis dedicats a la poesia impresa del segle XVI, tot i ser d'una rara que hauria cridat l'atenció de qualsevol bibliògraf.¹

Tots els plecs que indiquen explícitament la data i/o el lloc on s'estamparen remeten a Conca i a València durant l'interval que va del 1552 al 1563. El caràcter unitari d'aquest recull ens permet deduir sense dificultats que els components que l'integren es van publicar gairebé tots a les localitats esmentades i dins del marc cronològic que acabem d'establir. Curiosament, s'inclouen poetes bilingües i textos escrits en castellà i en català tant als materials sorgits d'una ciutat com als de l'altra, la qual cosa ens fa

1. Una recent i breu nota bibliogràfica de WILKINSON (2010, p. 485, ítem 12385) es refereix precisament a un plec poètic català amb el títol següent: «Los goigs de la sacratissi= | ma verge Maria de Lorito. Ab los goigs de la | verge Maria del Roser. Y los goigs de | sent Vicent Ferrer:». Per a un estudi i una edició parcial d'aquest plec i d'un altre amb goigs catalans, vegeu MAHIQUES i ROVIRA (en premsa). Gràcies a una demanda d'informació sobre l'esmentada referència de Wilkinson i a l'amable resposta del personal de la Biblioteca Comunale Augusta de Perugia, hem tingut notícia de l'existència d'aquesta nodrida col·lecció de quaranta-quatre plecs, que hem examinat a través de reproduccions. Sobre l'eina bibliogràfica de Wilkinson i la seva implementació en el context català dels segles XV-XVI, remetem a GARCIA; WILKINSON (2011).

sospitar que, en realitat, molts dels impresos de Conca haurien estat confegits a instàncies d'algun llibreter establert a la ciutat del Túria o, en tot cas, havien estat pensats per ser distribuïts per terres valencianes. A propòsit dels dos plecs que estudiarem, afegim una taula on s'indica llur localització, tot fent referència a la foliació manuscrita del volum de Perugia i també al número que en aquest article assignem a cada edició:

<i>Folis que ocupen al volum i núm. que els assignem</i>	<i>Plecs poètics</i>
19-20 ^v [2]	Consells e bons auisos dirigits a vna noble senyora Valenciana nouament casada
21 ^{r-v} [2]	Consells e bons auisos dirigits a vna noble senyora Valenciana nouament casada. [Acèfal]
24 ^{r-v} + 27 ^{r-v} [1]	Cobles ara nouament trobades, a llaor y gloria del sanctissim cos precios de Jesu Christ, en lany de M.D.Lvj. Per Juan Timoneda. [Descompaginat]
25-26 ^v [1]	Cobles ara nouament trobades, a llaor y gloria del sanctissim cos precios de Jesu Christ, en lany de M.D.Lvj. Per Juan Timoneda

Encara que [2] en el plec no hi figura l'any d'edició, per les seves característiques comunes hauria d'haver sortit poc abans o després que [1], raó per la qual li assignem la datació següent: [circa 1556]. De cara a la identificació dels plecs d'aquesta col·lecció, hem fet una anàlisi comparativa de totes les unitats que ens porta a concloure que [1] i [2] foren estampats ben probablement a la tipografia valenciana dels Mey. En aquest taller es van imprimir altres obres en vers de Joan Timoneda, també a dues columnes, tot combinant la lletra rodona per al títol amb els caràcters gòtics per al text literari, com de fet esdevé en els casos que ara ens ocupen.² Segons la cronologia que acabem d'establir, els dos plecs de Perugia s'haurien d'atribuir a la vídua de Joan Mey, perquè aquest va morir, si no abans, a principis de l'any que indica [1].³

2. Vegeu, per exemple, *Tvriana. En la qual se contien diuersas Comedias y farças muy elegantes y graciosas, con muchos entremeses, y passos apazibles: agora nueuamente sacadas a luz por Ioan Diamonte* (València, Joan Mey, amb llicència de 1563). L'únic original conegut, de la Biblioteca Nacional de España [R/2165], ha estat reproduït en facsímil a TIMONEDA (1936).

3. Joan Mey va morir a finals de 1555 o a principis de l'any següent. De les obres estampades per la

La portada d'[1] inclou un gravat que retrobem en un plec sense data ni lloc ni impressor, estudiat i reproduït per CÁTEDRA i INFANTES (1983, vol. 2, p. 253-260).⁴ Pel que fa al contingut, aquest imprès té l'interès de transmetre dues obres de Joan Timoneda fins ara desconegudes, una en català i una altra en castellà, les quals, a causa de la seva temàtica eucarística, podrien posar-se en relació amb algunes obres dramàtiques posteriors del mateix autor, com l'*Església militant* i *El castell d'Emaús* i, en general, amb el context cultural del catolicisme durant i després del Concili de Trento (1545-1563).⁵ La primera obra del plec poètic, el villancet *En la cena consagrada*, és ben probablement la més antiga de les poesies catalanes conservades que representen l'al·legoria del molí espiritual. Aquest tema, que en la nostra tradició literària remunta a Antoni Canals (HAUF 1981), ha perviscut també a través de la lírica popular en català, com esdevé a la cançó *El moliner*, estudiada per LLOMPART (1969). Amb gran interès hem constatat que l'obra de Joan Timoneda, de la qual no es conserven altres testimonis antics a banda d'[1], presenta un seguit de relacions intertextuals amb diverses versions orals d'*El Sant Forment*, un cant que ANGLÈS (1920, p. 262-263) aplegà de viva veu a Banyoles i en alguns pobles de la comarca del Priorat.⁶ Aquest fet constitueix un exemple de primer ordre no només de les relacions entre escriptura i oralitat, sinó també sobre la pervivència de la lírica antiga en el folklore contemporani.

seva vídua, Jerònima Gales, se n'ha ocupat SERRANO i MORALES (1898-1899, p. 298-308). L'atribució d'[1] i [2] a aquest taller és altament probable, i se sustenta sobretot en el format de la pàgina i en els elements decoratius, especialment els calderons i els ornaments vegetals. També hem comparat els tipus d'aquests dos plecs amb els d'altres edicions gòtiques impreses per Joan Mey o per Joan Navarro, sense obtenir en cap opció uns resultats prou satisfactoris. Per això, tot i que mantenim el taller valencià dels Mey com a atribució preferent, no descartem que els dos plecs hagin estat impresos per Navarro o per un altre impressor valencià.

4. «Tratado espiritual en el qual se contienen | dos obras. La primera trata de la venta de Judas, quando | vendio a nuestro redemptor Jesu christo: y de como ay muchos | judas que cada dia le venden. Y la otra obra es el negamiento | y llanto de sant Pedro, sobre aquella glosa que dize. Quien es | Dios y quien soy yo. Compuesto por Francisco gonçalez de | Figueroa priuado de la vista corporal, y vezino de la | ciudad de Murcia.» Tot i que CÁTEDRA i INFANTES (1983, vol. 1, p. 161-162) reconeixen que aquesta edició té un gravat semblant però no igual al d'un altre plec de les mateixes obres imprès pels hereus de Joan Navarro en 1586 i reproduït en *PLIEGOS-MADRID* (1961, p. 9-16, ítem CLXXI), arriben a la conclusió següent: «Nosotros la suponemos sevillana de Fernando de Lara, hacia 1595, pues las características tipográficas de la pieza nos dirigen –como en otros casos ya– hacia su taller».

5. Les dues obres són editades a TIMONEDA (1967). Als f. 78-81v del mateix volum de Perugia hi ha un altre plec amb obres en part atribuïdes a aquest mateix autor: «Aqui se contienen quatro obras | muy sanctas. La .i. es vn dialogo [sic] dela Magdalena | compuesto por Joan Timoneda. La .ij. la pauana de | nuestra señora. La .iij. el chiste de la monja / com | puesto por Francisco de Arguello. La .iiii. vn | chiste del Assumpcion de nuestra señora compuesto | por maestre Angel Gonçales.» Aquest imprès, de quatre folis, no indica ni la ciutat ni l'impressor ni l'any, però per les seves característiques formals s'hauria d'assignar al taller valencià de Joan Navarro, pels volts dels anys 1561-1563.

6. Malgrat els canvis significatius que es poden observar entre el villancet i el cant popular, aquest darrer reitera gairebé literalment alguns dels versos escrits per Timoneda. Abans de ser publicat per Higini Anglès, *El Sant Forment* fou donat a conèixer amb un altre títol segons una harmonització de FABRE (1911). Posteriorment, l'han tornat a editar si més no LLONGUERES (1928, p. 166-170) i AMADES (1951, p. 91-92, ítem 393).

Per altra banda, [2] omet l'autoria de l'única composició que transmet, tot i que un altre testimoni posterior sí que n'esmenta el nom, concretament, Andreu Martí Pineda. Tomàs Martínez Romero, que ha estudiat l'obra d'aquest poeta en el context cultural de la primera meitat del segle XVI, situa la data de la mort d'Andreu Martí no gaire després del 1558, «any fins on arriben els seus protocols notarial» (MARTÍNEZ ROMERO 2010, p. 129). Amb els *Consells e bons avisos* que transmet el plec de Perugia s'han de relacionar uns *Consells a un casat*, del mateix autor, els quals formaren part d'una miscel·lània d'obres impreses abans del 1537, pertanyent a Hernando Colón (1487-1539). En efecte, l'*Abecedarium B* d'aquest il·lustríssim bibliòfil fa esment d'aquesta obra: «Andrea Martin. *A un amigo suyo rezien casado coplas catalanas*», amb l'incipit «Puix dins nostra confraria sou entrat y en tan alt» (ASKINS 1992, p. 294, ítem 40).⁷ A causa de la seva proximitat cronològica, aquesta nota bibliogràfica fa encara més plausible la proposta de datació d'aquestes obres «abans del 1528, any de la traducció de la *Institutio feminae* de Vives» (MARTÍNEZ ROMERO 2010, p. 147).⁸

Tot seguit, passarem a la descripció dels dos plecs poètics tot indicant-ne en primer lloc la ciutat, l'impressor i la data. En aquest context, i també en altres, marquem entre claudàtors la informació que no figura explícitament en els originals, com esdevé per exemple en el cas de la foliació. En relació amb el contingut, s'indica l'inici de cada poesia amb una fletxa (→) que, evidentment, no és als originals. Es transcriu diplomàticament, desenvolupant les abreviatures en cursiva, la portada i l'explicit de cada plec i la rúbrica inicial i l'incipit de cada composició. Segueix una breu referència a la foliació, a les signatures de quadern i als reclams, per passar després a l'estudi bibliogràfic de les obres.

Les descripcions van acompanyades d'una edició dels dos plecs segons els criteris que exposem a continuació. Resolem les abreviatures, marquem entre claudàtors el text afegit i regularitzem segons els usos moderns les alternances entre *i/j* i *u/v*, la separació de paraules i la combinació de majúscules i minúscules. Hem fet

7. Tal com apunta RODRÍGUEZ-MOÑINO (1962, p. 32-35), hi ha una altra notícia indirecta d'aquest poema en un catàleg del llibreter J. Rosenthal de Munic intitulat *Edicions originals de Romances Espanyoles*: «33. Andreu Marti Pineda. Scriu a vn son amich nouament casat s. i. t.». Tot i que desconeixem de quina edició fou aquest exemplar que posseï Rosenthal, podem deduir que no coincideix amb els de l'edició conservada actualment a través dels originals de la Biblioteca de Catalunya [11-V-43] i de la Bayerische Staatsbibliothek [Rar. 1539], els quals són reproduïts i descrits per BLECUA (1976, p. 82 i 317-324, ítem 44) i GARCÍA DE ENTERRÍA (1974, p. 50 i 457-464 ítem XXXIV). De més a més, RODRÍGUEZ-MOÑINO (1963, p. 20 i 74-75, ítem xxxiv) fa referència en aquesta edició i assenyala que el volum que va pertànyer a Rosenthal és «una tirada gòtica, más antigua, que debe poseer la condesa Hooschtrate» (p. 20).

8. Els poemes *Puix dins nostra confraria* i *Puix de seny vos ha dotada* han estat publicats si més no per AGUILÓ (1873-1900, s/n), MIQUEL I PLANAS (1911, p. 283-296), PITARCH; GIMENO (1982, p. 153-175), RIBELLES COMÍN (1929, p. 409-414) i RODRÍGUEZ-MOÑINO (1963, p. 315-321, ítems 184-185). Els v. 161-165 de la primera d'aquestes dues obres se'ns han conservat al ms. 1139 (26) de la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, descrit a MCEM (2012, ID811).

servir les actuals normes ortogràfiques d'accentuació, dièresi, guionets i apòstrofs. Hem marcat amb un punt volat les elisions que avui no tenen representació gràfica. En canvi, no hem utilitzat el punt volat ni l'apòstrof davant d'una *s* líquida a inici de mot. Així, per exemple, no apostrofelem la paraula *del + s* líquida. En algun cas esporàdic hem esmenat el text base, tot i que sempre ho hem fet indicant la lliçó de l'original en nota. Cap dels dos plecs té una numeració impresa, i hem omès qualsevol referència a la foliació manuscrita, però marquem els salts de pàgina i de columna, afegint la referència a recto i verso, a través de signes com |^{ra}, |^{rb}, |^{va} i |^{vb}. Tots aquests criteris han estat utilitzats no només als poemes catalans, sinó també a l'obra castellana de Joan Timoneda que forma part del primer imprès que descriurem tot seguit.

[1]

[València: vídua de Joan Mey], 1556

[F. 1] Cobles ara nouament | trobades, a llaor y gloria del sanctissim cos precios de | Jesu Christ, en lany de M.D.Lvj. | Per Juan Timoneda. | [Representa l'oració a l'hort de Getsemaní un gravat voltat d'una orla amb ornaments vegetals utilitzats a la tipografia dels Mey] [1ra-2ra, a] Vilancet. → En la cena consagrada | fon posat aquest sant pa [2^{rb-vb}, b] Cancion del | mismo Timoneda al san- | ctissimo Sacramento. → Pecador da quanto tienes | al que da mas que tu vales [2^v, *expl.*] Finis.

2 folis no numerats, sense signatures ni reclams. Dels dos originals conservats, el primer està descompaginat, car té un foli abans i l'altre foli després del següent exemplar.

No coneixem cap altre testimoni antic d'aquestes dues composicions. De tota manera, tal com hem vist, diversos fragments de la primera obra han perviscut en una cançó aplegada de viva veu al segle XX.

[2]

[València: vídua de Joan Mey, circa 1556]

[F. 1] Consells e bons auisos | dirigits a vna noble senyora Valenciana | nouament casada. | [Una renglera d'ornaments vegetals utilitzats a la tipografia dels Mey és a cada costat d'un gravat representant, ben probablement, les salutacions que s'adrecen algunes dones acompanyants i un sant matrimoni de l'antic poble jueu, potser segons alguna escena referida a les Sagrades Escripures o a la tradició de l'Església] [1ra-2vb, a] → ¶ Puix de seny vos a dotada | lo gran Deu senyora mia [2vb, *expl.*] Fin.

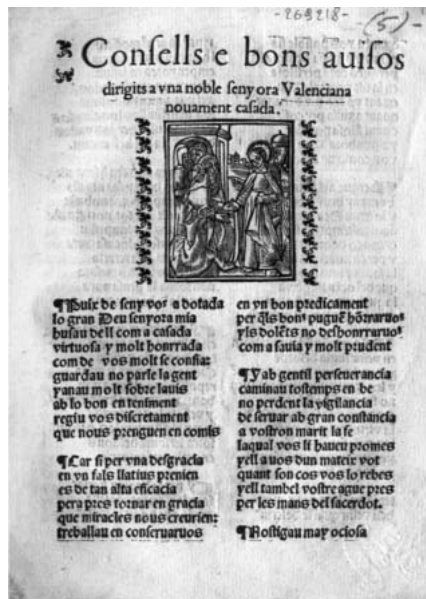
2 folis no numerats, sense signatures ni reclams. Dels dos exemplars localitzats, el segon només conserva el primer foli.

Conexim un altre plec poètic d'aquesta obra d'Andreu Martí Pineda, amb originals conservats a la Biblioteca de Catalunya [11-V-44] i a la Bayerische Staatsbibliothek [Rar. 1539]: «Consells, y bons | auisos, dirigits a vna noble senyora Va | lenciana nouament casada. Per | Andreu Marti Pineda | Notari. | [Gravat] | Venense en casa Ioan Batiste Timone | da, junt a la Merce.». Ha estat reproduït en facsimil per BLECUA (1976, p. 81 i 309-319, ítem XLIII) i GARCÍA DE ENTERRÍA (1974, p. 50-51 i 465-472, ítem XXXV). Remetem, així mateix, a la descripció d'AGUILÓ (1923, p. 573-574, ítem 2145). Aquest plec degué ser imprès pels Hereus de Joan Navarro per a Joan Baptista Timonedá, que, en morir el seu pare Joan Timonedá el 1583, el succeí en el negoci de llibreter. Per això són errònies les propostes que situen abans d'aquesta data la impressió d'aquesta edició. Molt més versemblant és el marc cronològic que abraçaria aproximadament els anys 1589-1602, proposat per RODRÍGUEZ-MOÑINO (1963) per a l'esmentada miscel·lània de la Bayerische Staatsbibliothek [Rar. 1539]. Algunes de les lliçons d'aquest plec són millorades en el testimoni de Perugia, més antic. Així, per exemple, al v. 208, aquest darrer transcriu «auiuau los sentiments», tot aclarint la lliçó de l'únic text que fins ara es coneixia («aumau los sentiments»).

Biblioteca Comunale Augusta de Perugia, [I L 1402], f. 25

Biblioteca Comunale Augusta de Perugia, [I L 1402], f. 19

[1]

[València: vídua de Joan Mey], 1556

*Cobles ara novament trobades a llaor y glòria del santíssim cos preciós
de Jesuchrist, en l'any de MDLVI, per Juan Timoneda.* |^{ra}

[1a]

Vilancet

En la cena consagrada
fon posat aquest sant pa
on Jesús tancat està.

Trameté Déu, etern Pare,
a Jesús, forment triumphant 5
dins ventre de verge mare
sembrat per l'Esperit Sant.
Com a llaurador bastant, |^{rb}
llavor bastant nos donà,
on Jhesús tancat està. 10

Espiga molt delicada
fon Jesús, sansera y dreta,
de terra sancta y brotada,
per Ell formada y eleta. 15
Dexant-la pura y molt neta,
la Verge a verge infantà,
on Jesús tancat està. |^{va}

En la sua circuncisió
fon aquest forment virbat 20
y, per nostra salvació,
de nostres treballs regat.
Aprés vingué a ser granat,
quant trenta-y-tres anys mostrà,
on Jesús tancat està.

Aquest bell granat forment 25
vené Judes Escariot
per trenta diners d'argent

a Cayphàs, mal sacerdot.
Ab gemechs comprar-lo pot
y per confessió el chrestia,
on Jesús tancat està. 30

Ab crits y avalots portaren
lo forment pres y lligat
los cegadors que·l cegaren
de l'hort fins davant Pilat. 35
Y en la hera fon posat
d'aquell gran cèsar romà,
on Jesús tancat està.

Presentat en lo teatre
de Pilat, governador, 40
lo forment manà fort batre,
com a fals y mal pretor.
Y espinant-lo sens temor,
vermella palla·ns restà,
on Jesús tancat està. 45

—*Ecce homo*—dix Pilat—.
Prou és batut lo forment.
No viu gra tan maltractat, |^{vb}
garbellat per tanta gent
sense tenir sentiment 50
de quants béns los sacià,
on Jesús tancat està.—

Los rabins y gent malvada
cridaven: —Vaja·l molí!
Muyra en creu una vegada, 55
no reste·l forment axí!
Perquè nostra lley de si
ja per mort a tu·l portà,
on Jesús tancat està.—

Pilat los dix del pretori: 60
—Lo forment és vòstron rey.—
Respongué·l fals consistori:

–Cèsar és nòstron remey.
Mira que tota la grey
aquest escandalisà,
on Jesús tancat està. 65

Tolle, tolle, crucifica,
crucifica·l forment est.
No veus qu·Ell se sanctifica?
Fes-ne d'Ell farina prest.– 70
Pilat, al tumulto aquest,
que·l molguessen delliurà,
on Jesús tancat està.

Los moliners lo molgueren
ab la mola de la creu. 75
Colpejant, farina feren,
dels cabells tirant arreu.
Traginer fonch Sireneu
perquè ajudar lo portà |^{ra}
on Jesús tancat està. 80

Jesús ab veu sobirana
fêu dos parts de la farina;
que, per a pastar la humana,
fon oculta la divina.
Pastadors, cascú y aÿna 85
ab brutes mans la pastà
on Jesús tancat està.

Los forners sens⁹ perquè braus,
fet lo pa, en forn de Calvari
l'enformaren y, ab tres claus, 90
lo tallà·l poble adversari.
A Joseph, molt just clavari,
lo mal fet se li acusà,
on Jesús tancat està.

9. sens] sen

Lo foch que·l cogué ab puxança fon l'amor que·ns demostrava y la pala aquella llança que·l provà si cuyt estava; Joseph, qui·l desenfornava y en son harmari·l posà, on Jesús tancat està.	95 100
Est pa donen en les taules de la gran misericòrdia, puix en contricció ¹⁰ y paraules ab Déu fa l'ome concòrdia. Est nos desterrà discòrdia hi·ns mostrà fe de sa mà, on Jesús tancat està. <i>Fi</i> ^{rb}	 105

10. contricció] contreccio

[1b]

Canción del mismo Timoneda al Sanctíssimo Sacramento

Pecador, da quanto tienes
al que da más que tú vales,
pues quitó el mal de tus males
el mayor bien de sus bienes.

Date, pecador, a Dios. 5
Darás lo suyo a su dueño,
pues por quitarnos d' empeño
Él mismo se nos dio.
Dale tú quanto contienes
con entrañas liberales, 10
pues quitó el mal de tus males
el mayor bien de sus bienes.

Diose Christo transformado
en aqueste pan que vemos
porque en Él nos transformemos
de corazón elevado. 15
Dale tu alma en rehenes¹¹
a Christo por causas tales,
pues quitó el mal de tus males
el mayor bien de sus bienes. 20

Dio la suprema potencia
perdón al antigo yerro,
dio a tus males el destierro
en darte aquí su presencia.
Da tus pecados, vayvenes, |^{va} 25
desechándolos yguales,
pues quitó el mal de tus males
el mayor bien de sus bienes.

11. rehenes] rahenes

Es pan de ángeles muy blanco
este que hombres comen bivo, |^{vb} 30
dado al más pobre y cativo
por hazelle rico y franco.
Date porque en gracia suenes
al que da esser a mortales,
pues quitó el mal de tus males 35
el mayor bien de sus bienes. |^{va-vb}
Finis

[2]

[València: vídua de Joan Mey, circa 1556]

Consells e bons avisos dirigits a una noble senyora valenciana novament casada. |^{ra}

Puix de seny vos à dotada lo gran Déu, senyora mia, husau d'ell com a casada virtuosa y molt honrrada, com de vós molt se confia.	5
Guardau no parle la gent y anau molt sobre l'avís. Ab lo bon enteniment regiu-vos discretament, que no us prenguen en comís.	10
Car, si per una desgràcia en un fals llatí us prenien, és de tan alta eficàcia per après tornar en gràcia, que miracles no us creurien.	15
Treballau en conservar-vos ^{tb} en un bon predicament perquè·ls bons puguen honrar-vos y·ls dolents no deshonrrar-vos, com a sàvia y molt prudent.	20
Y ab gentil perseverància caminau tostemps en bé, no perden la vigilància de servir ab gran constància a vòstron marit la fe,	25
la qual vós li haveu promès y ell a vós d'un mateix vot quant son cos vós lo rebés y ell també·l vostre agué pres per les mans del sacerdot.	30

No stigau may ociosa |^{va}
quant a vós possible sia,
ni menys massa delitosa,
perqu'és cosa perillosa
en la nit com en lo dia: 35

quant un cep per debanar,
quant agulla per cosir,
quant filosa per filar,
y algun·hora a Déu pregar
vos conserve en son servir. 40

Perquè axí s'augmenta y creix
honrra y béns y bona fama,
y lo gran Déu proveheix
a qui tostemps lo serveix:
creu açò de qui bé us ama. 45

Y per ço no us fes ferea
la faena –yo us soplich–,
que de l'oci naix perea,
la qual nunca féu bonea,
com és sert y molt publich. 50

Dels extrems que huy practiquen
en vestir, fugiu desorde.
Perquè·ls béns se multipliquen
y les gents vos magnifiquen,
no·spereu s'i pose l'orde. 55

Tots extrems son viciosos;
la virtut és en lo medi.
Les goloses y golosos
y en vestir molt curiosos
no han medi ni entemedi. 60

Tenint moltes per govern
bell vestir qual se descriu |^{vb}
y per anar al modern,
lo que visten en l'ivern
empenyoren en l'estiu. 65

Saboyanes, verdugados,
axí van a menys donant.

Los mantells fins los estrados, venals, passen per los vados d'aquell riu del bell encant.	70
Dins en vós feu que s'engaste ço que us dich, y feu-ne festa: no y à tam poch que no baste ni y à molt que tot no·s guaste; demasia és tot tempesta.	75
May vos semble cosa dura l'estar dins casa retreta, que de l'anar sens mesura no·n torna la pensa pura ni·n resta la honrra neta.	80
Y preniu per medicina est refrany per a tal mal: tota dona –y la gallina– que va massa pert-se aïna; repossar-se molt més val.	85
Bons y sants són los sermons y vesitar los sacraris, mes per guanyar los perdons solen fer-se mil desdons en vetles y santuaris.	90
Y per ço·l comú parlar saludablement consella, dihent que bo és lo missar, ^{ra} mes també casa guardar, casada, viuda o donzella.	95
No calsigueu ¹² carts ni sarçes de fonts, horts ni cabanyals, ni vejau los bous ni farçes, perquè·n tals vols moltes garces reben picades mortals.	100

12. calsigueu] calsiguen

Comparació

Vidre que masa·l menejen
trenca's prest entre les mans.
Les dones que molt trastejen,
per ser vistes y que vejen,
treballen d'anar galans. 105

La millor y la més casta
en tal cas vol vestir nou.
Poch a poch la roba's guasta;
si la renda no li basta,
à de fer mal de son prou. 110

Los dijous may lo mercat
pasejeu prenint la posta,
perquè al fi, si no hau comprat,
aureu venut bon mercat:
la vergoña, que molt costa. 115

No hubrau vostres orelles
a escoltar paraules vanes,
que lo vent qu'entra per elles
no sols jòvens mes les velles
fa malaltes de molt sanes. 120

Les vesites evitau
de persones gens tacades;
que, si ab elles conversau,
yo us avís que no us pugau
defensar totes vegades. |^{rb} 125

Y, no obstant que us defenseu,
ja la honrra's consentida,
com millor de mi sabeu
que diran lo que no feu.
No u fasau, dons, per la vida. 130

Bandejau d'on feu faena
tot llinatje de cadira,
perquè·l que stà en peus en pena
de cansat gira l'asquena
y de prest ell se retira. 135
En tal cas, la romaguera

d'aferrar-se no té lloch.
Y si u feu d'esta manera,
fareu com de vós s'espera,
desterrant lo fum y'l foch. 140

Entre dones mal discretes,
feu que parlen poch y ab gancho,
no mostrant moltes tauletetes
ni pico ni parauletetes:
bé·stà dit al callar Sancho. 145

Sapiau vós sos segrets,
y elles per jamay los vostres,
perquè·n barallar-vos plets
vos mouhen de mil retrets,
descosint les vostres mostres. 150

Y per ço, gran remey troba
qui seguix Juana Matroca,
que diu tres agulles roba
y custe ab l'una la roba
y ab les altres dos la boca. 155

Emperò, d'on creu que ve |^{va}
tenir les llengües tan rases?
Esperau, dir vos-ho he:
dos llengües tenui ab què
parlau més que fetge en brases. 160

Y axí bé diu y us figura
un doctor, Grabiell Fabra,
que sou de flaca natura,
per on may està segura,
com la coa de la cabra. 165

Y per ço que tot vos parla,
ab rahó dix un discret
a fembra no consultar-la,
que si sabieu matar-la
res no pot tenir segret. 170

Si a la missa responia
segons ella és de parlera,

- may misa s'acabaria,
que tostemp ella voldria
fos la sua la darrera. 175
- Si la carn vos mou pelea,
aprofite-us mon consell:
ans morir que fer llegea.
Y esforçau vostra noblea,
qu·és en vós un rich joyell. 180
- Y si masa us importuna,
carregau de veles vós,
contrastant contra fortuna, |^{vb}
y sereu de moltes una
o almenys una de dos. 185
- Prompte sia l'esperit
a resestir la carnassa
dient prest: —Yo me'n penit—,
no donant lloch al delit,
que tant prestament se passa. 190
- Y puix sou de bon llinatje,
la virtut en vós florixca,
que lo vici no és pasatje
per a fer segur viatge
quant del cos l'ànima hixca. 195
- No·m voldria més estendre,
mes tampoch vull oblidar-me
que yo·m dexe bé comprendre,
però, si·m voleu¹³ entendre,
ja no·m puch més declarar-me. 200
- Són avisos principals
que·n lo cor deveu¹⁴ escriure:
feu, puix que són cordials;
no·s prediquen als pardals,
vent que mostren a ben viure. 205

13. voleu] volen

14. deveu] de ven

Y si tan bons documents
vos enujen que·ls escriga,
avivau los sentiments,
qu·és vulgar dir entre gents
aquell t'ama qui·t castiga.
Fin

210

Bibliografia

M. AGUILÓ, *Cançoner de les obretes en nostra lengua materna mes divulgades durant los segles XIV, XV e XVI*, Barcelona: Alvar Verdager, 1873-1900.

M. AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1923.

J. AMADES, *Folklore de Catalunya. Cançoner: cançons – refranys – endevinalles*, Barcelona: Selecta, 1951.

H. ANGLÈS, «Melodies populars de Pentecostès», *Vida cristiana. Publicació periòdica per temps litúrgics*, vol. 8, núm. 59, 1920, p. 258-263.

A. L.-F. ASKINS, «Two miscellany volumes of pre-1537 catalan “popular press” prints once in the Colombine Library, Seville», dins *El libro antiguo español. Actas del segundo Coloquio Internacional (Madrid)*, María Luisa López-Vidriero, Pedro M. Cátedra (eds.), Salamanca: Publicaciones de la Universidad de Salamanca-Biblioteca Nacional de Madrid-Sociedad Española de Historia del Libro, 1992, p. 285-300.

J. M. BLECUA, *Pliegos poéticos del s. XVI de la Biblioteca de Cataluña*, Madrid: Joyas Bibliográficas, 2 vol, 1976.

P. M. CÁTEDRA; V. INFANTES, *Los pliegos sueltos de Thomas Croft (siglo XVI)*, València: Albatros, 2 vol, 1983.

J. FABRE, «La Cena Santa. Divino», *Revista Musical Catalana. Butlletí de l'Orfeó Català*, vol. 8, núm. 87, març del 1911, p. 68-69.

M. GARCIA SEMPERE; A. WILKINSON, «La producció impresa en català dels ss. XV i XVI: observacions sobre la història de la impremta a través de l'estudi dels catàlegs», *Caplletra*, núm. 51, 2011, p. 51-79.

M. C. GARCÍA DE ENTERRÍA, *Pliegos Poéticos Españoles de la Biblioteca del Estado de Baviera de Munich*, Madrid: Joyas Bibliográficas, 1974.

A. G. HAUF, «El Tractat del molí espiritual de Fra Antoni Canals, O.P.», dins *Homenatge a Josep M. de Casacuberta / 2 [Estudis de Llengua i Literatura Catalanes II]*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, p. 185-215.

G. LLOMPART, «El molinet. Aspectos religiosos de un popular romance mallorquín», *Revista de dialectología y tradiciones populares*, vol. 25, 1969, p. 251-272. [Reeditat a: *Religiosidad popular. Folklore de Mallorca, folklore de Europa*, Palma de Mallorca: José J. de Olañeta, 1982, p. 101-125.]

J. LLONGUERES, *Els cants de la Passió. Exhortació poemàtica per a ésser dita i predicada en el temps de la Passió i Setmana Santa*, Barcelona: Hereus de la Vda. Pla, 1928.

J. MAHIQUES CLIMENT; H. ROVIRA I CERDÀ, «Goigs valencians en dos plecs poètics de la Biblioteca Comunale Augusta de Perugia», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes [Miscel·lània Jordi Bruguera]*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (en premsa).

T. MARTÍNEZ ROMERO, *La literatura profana antiga i el «Cançoner satírich valencià»*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.

MCEM: E. DURAN (dir); M. TOLDRÀ (coord.), *MCEM (Base de dades de Manuscrits Catalans de l'Edat Moderna)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://mcem.iec.cat/>>. Data de consulta: 11/12/2012.

R. MIQUEL I PLANAS, *Cançoner satírich valencià dels segles XV y XVI*, Barcelona: L'Avenç, 1911.

V. PITARCH; L. GIMENO BETÍ, *Poesia eròtica i burlesca dels segles XV i XVI*, València: Eliseu Climent, 1982.

Pliegos-Madrid, Pliegos Poéticos Góticos de la Biblioteca Nacional. Tomo quinto, Madrid: Joyas Bibliográficas, 1961.

J. RIBELLES COMÍN, *Bibliografía de la lengua valenciana. Tomo II (siglo XVI)*, Madrid: Tipografía de la «Revista de Archivos», 1929.

A. RODRÍGUEZ-MOÑINO, *Los pliegos poéticos de la colección del marqués de Morbecq (siglo XVI)*, Madrid: Estudios Bibliográficos, vol. 1 [«Estudio bibliográfico»], 1962.

A. RODRÍGUEZ-MOÑINO, *Las series valencianas del romancero nuevo y los cancionerillos de Munich (1589-1602)*, València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1963.

J. E. SERRANO Y MORALES, *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico en España hasta el año 1868, con noticias bio-bibliográficas de los principales impresores*, València: F. Doménech, 1898-1899.

J. TIMONEDA, *Turiana. Colección de comedias y farsas que sacó a luz Juan de Timoneda (Ioan Diamonte). Reproducida en facsímile por la Academia Española*, Madrid: Tipografía de Archivos, 1936.

J. TIMONEDA, *L'Església militant. El castell d'Emaús*, ed. J. M. Batllori, Barcelona: Edicions 62, 1967.

A. S. WILKINSON, *Iberian books. Books published in Spanish or Portuguese or on the Iberian Peninsula before 1601. / Libros ibéricos. Libros publicados en español o portugués o en la Península Ibérica antes de 1601*, Leiden: Brill, 2010.